

Eörsi István: Play Molnár

Azt néha okkal vonják kétségbe, hogy művészi értékű-e Molnár Ferenc színpadi technikája, de meglétét, önmagában való nagyszerűségét nem szokás megkérdőjelezni. S ennek nem is lenne értelme. Bár éppen *Az ördög* példája mutatja talán a legjobban, hogy ez a szerkesztési, dialógusalkítási készség mennyire hozzá van kötve egy bizonyos szemlélethez, gondolatkörhöz. Az ördög itt nem más, mint a század elejének nagy varázslója, a pszichoanalitikus, aki felszabadítja az igazi emberi vágyakat, érzelmeiket a lélek mélyeiből, mesterkedéseivel összehozza a társadalmi konvenciók és tulajdon jó erkölcsök által elválasztott szerelmeseket. Persze ha nem fogadjuk el Molnár kiindulópontjait, ha nem hisszük el, hogy ebben a nagypolgári környezetben valóban erkölcsös emberek élnek, ha nem hisszük el, hogy számukra a konvencionális szokások valóban a szó nemes értelmében erkölcsöt jelentenek, akkor a lélekűvár ördögi mesterkedései feleslegessé válnak. Ebben az esetben ugyanis János és Jolán vonzódása nem képvisel semmiféle elfojtott értéket, tehát lényegében mindegy, hogy egymásra találunk-e vagy sem, másrészt pedig, ha nem tartja vissza őket valódi erkölcsi meggyőződés, akkor nincsen az ördög által elhárítandó akadály, akkor bizonyára nélküle is eltalálnak egymás ágyába. S ha feleslegesek az ördögi cselszövések, akkor az egész darab értelmetlenné válik, hisz a szerző valóban briliáns technikája tulajdonképpen ezeknek az intrikáknak a mesterei szövésében nyilvánul meg.

Eörsi István, amikor *Az ördögből Play Molnár*-t írt a kecskeméti Katona József Színház számára, két dolgot szeretett volna bemutatni. Egyrészt Molnár Ferencet, a színpadi szerzőt, aki korának hazug, erkölcsstelen, illetve képmutató, álerkölcös polgári életformájából poétikussá csiszolt darabot kívánt írni, másrészt magának a darabban ábrázolt társadalmi körnek valóságos képét, azokat a valóságos viszonyokat akarta ábrázolni, amelyek a színpadon átköltőiesültek. Ha hozzávesszük azt a harmadik célt is, amelyhez ez a kettős leleplezés elvezethet, tudniillik Molnár emberi-írói tragédiájának megrajzolását, akkor elvben helyeselnünk kell a szerzői szándékot. Alapvető hibát követett el azonban Eörsi István, amikor leleplező színművét Molnár dramaturgiájának a hátán szeretne volna elhordatni. Szellemes ötletnek hathat első halásra, hogy Molnár maga az ördög legyen, hisz valóban, az eredeti darabban is amolyan játékmester ez a figura. Csakhogy ezáltal máris felborul a gondosan kidekázott egysúly: az ő figurája éppen annyira titokzatos, amennyire kell, míg Eörsi részben egyszerűsödött, hisz az ördög maga lévén a szerző, azt teszi, amit akar, maga teremti meg a szituációkat is, amelyekkel megküzd, részben viszont bonyolultabbá vált, mert nem tudhatja a néző, hogy mikor fog ez az alak szerzőként, és mikor szereplőként beavatkozni a cselekménybe. De Molnár darabjának eredeti felépítése az emberi kapcsolatok leleplezését sem viseli el, hisz ezáltal megszűnik a bonyodalmak alapja.

Mindennek a tetejébe még rettenetesen kimódolt, mesterkélt bonyolult is lesz ez a kettős játék. Elvégre nem lehet mindvégig mechanikusan ismételtetni azt a néhányszor — egyébként nem túl szerencsésen, sőt helyenként ügyetlenül — alkalmazott trükköt, hogy amikor Molnár elalszik, akkor nagy zaj közepette megváltozik a világítás, zöldebb, ridegebb lesz, és elszabadul a valóság, azután amikor a „szerző” ismét felébred, akkor megint a „darabot”, a megszerpített, költőivé varázsolt életet látjuk. Amikor pedig nem él a színház ezzel a külsődleges elválasztási móddal, akkor a közönség nemigen tudja kapásból kettéválasztani, hogy mi Molnáré és mi Eörsié. Már csak azért sem, mert a játék íve tulajdonképpen híven követi az eredetiét. Így a közönség némi értetlen tünődés után úgy dönt, hogy mégiscsak Molnár fogja élvezni, megpróbálja kihüvelyezni az esemé-

nyek eredeti változatát, megpróbálja élvezni a váratlan fordulatokat, a játékos cselszövéseket, megpróbál örülni a szerelmesek boldogságának.

Szurdi Miklós rendezése végképp nem tudta követni az amúgy is kétes szerzői elgondolást, még a szöveg adta lehetőségek mértékéig sem tudta érzékeltetni, s még kevésbé hitelesíteni a játék kettősségét. Így a Molnár kifinomult, helyenként finomkodó humorát vásáribb tréfákkal ellenpontozó, s lényegében kizárólag helyzetkomikumra építő, sőt gyakran azt is erőltető játék nem segíti a leleplező szándékot, mindössze ordenárébbá, olcsóbbá teszi a művet az eredetinel. János egy szál térdig érő rózsaszín selyemgatyában igen mulatságos látvány (egyébként a ruhadarab feltűnése az est legsikeresebb pillanata), de mivel ezzel szemben nem láthatjuk a Molnár által megírt nagy formátumú és igaz erkölcsű művészt, a meztelenség semmit sem leplez le, mindössze vicces. Ugyanúgy, mint a rúgkapáló modell, akit az inas visz le a lépcsőn, vagy mint a harmadik felvonásban a két nő váltakozó verekedése és bájcsvevége.

A rendező tehetetlensége és tanácstalansága a darabban szemben egyébként legjobban a színészetében mutatkozik meg. Mert az bizonyára nemcsak a színészeknek múlik, ha egyikük sem érzékelteti szerepének kettősségét. Legfeljebb néha mintha maguk sem tudnák, hogy éppen mit is játszanak. Forgács Tibor ingázik a megtört, fáradt rutiníró és a lelkekkel és helyzetekkel játszó ördög között, s Andrez Katalin sem döntheti el, hogy kéj- és pénzsóvár úriasszony vagy igazi szerelmes nő legyen-e Jolán bőrében. Igaz, a koncepció szerint mindkettőnek kellene lenniük, de hát ahhoz szöveg és rendezés is kellene. A többiek pedig nem is szerepeket vagy jellemeket, hanem csakis szövegeket és helyzeteket játszanak. Így azután Molnár darabjának (és emberi-írói arculatának is) „színe és viszája” helyett, amit az alcím ígér, csak olcsóbb, zavarosabb és durvább változatát láthatjuk az eredeti műnek.

Z. L.

ZENE

Mátyás király udvarának zenéje

Mátyás király udvarának zenéje címmel látott napvilágot a Czidra László által vezetett Camerata Hungarica együttes felvételsorozata. Mint minden, amit a kiváló együttes és vezetője az utóbbi években készített, ez a lemez is úttörő vállalkozásnak mondható, hiszen általa a magyar hanglemezek hallható repertoár több mint fél évszázadnyi időszakkal gazdagodott a régmúlt irányába. Néhány antológiától és az azokon hallható egy-két műtől eltekintve a XV. század zenei termése ilyen koncentráltan, ilyen válogató izléssel, de főként ilyen remek előadásban még nem szólalt meg magyar felvételen.

Kereken fél évezred választ el bennünket e lemez anyagának keletkezésétől és ez a zene területén óriási időszak. Hogy mekkora, könnyen beláthatja az olvasó, hiszen a közéletű hangverseny-repertoár kevésbé lépi túl a kétszázötven évet! Konkrétan: nem hagyja el a XVIII. századot. Czidra László tehát arra kényszerült, hogy lemezenek pusztá anyagát olyan közönség számára tegye felfoghatóvá, amely nem szokott az ilyesmire.

Erős általánosítással ezt az anyagot alapvetően két részre oszthatjuk. Az első csoportba az annak idején igen népszerű táncok tartoznak, melyek a dolog természetéből eredően ma is közérthetőek. A másik csoportban a XV. századi chanson műfaja foglal helyet, amely viszont kontrapunktikus szerkesztésével (azaz egyenrangúan vezetett három-, illetve négyszólamúságával) lényegesen nagyobb feladatot ró a mai hallgatóra. Czidra ez utóbbi — tehát problematikus — zenefajtát a táncmuzsika keretébe foglalja, mintegy pihenő-, illetve támaszpontokat adván a